

Λιτότητα: Μια Επικίνδυνη Πολιτική

Η σύγχρονη ιστορία της οικονομικής πολιτικής της λιτότητας (austerity) ξεκινάει από τα τέλη Ιουνίου του 2010, στο Τορόντο του Καναδά. Ήταν τότε που οι ηγέτες των είκοσι (G 20) πιο αναπτυγμένων χωρών και των αναδυόμενων οικονομιών απ' όλες τις περιοχές του κόσμου, εξέδωσαν το τελικό ανακοινωθέν της συνόδου κορυφής σε σχέση με την σταθεροποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ο συντονισμός πολιτικής των εθνικών οικονομιών προς την κατεύθυνση της παγκόσμιας ανάκαμψης θα επιτυγχάνονταν μ' ένα κοινό σχέδιο δράσης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προέκυψαν από την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.¹

Το ανακοινωθέν της συνόδου κορυφής αναγνώρισε ότι σοβαρές προκλήσεις παραμένουν και ότι η ανάκαμψη είναι ασύμμετρη και το επίπεδο της ανεργίας σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες, ιδίως της Ευρώπης είναι ανεπίτρεπτο, ενώ η επίπτωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στις κοινωνίες και τα εισοδήματα είναι ακόμη ευρέως αισθητή. Γι αυτό, οι αρχηγοί του G20 δεσμεύονται να ενεργούν συντονισμένα με κύριο σκοπό την ενδυνάμωση και βιωσιμότητα της ανάκαμψης και της δημιουργίας απασχόλησης. Όμως, η επίτευξη του σκοπού αυτού απαιτεί την ανάγκη να τεθεί σε εφαρμογή ένα αξιόπιστο σχέδιο δημοσιονομικής σταθεροποίησης 'φιλικό προς την ανάπτυξη' το οποίο θα διαφοροποιείται και θα προσαρμόζεται ανάλογα με τις εθνικές συνθήκες της κάθε χώρας. Ούτως ώστε, οι χώρες με σοβαρά δημοσιονομικά προβλήματα να επιτυγχάνουν ταχείς ρυθμούς προσαρμογής με στόχο τη δημοσιονομική βιωσιμότητα.

Εμείς συμφωνήσαμε, συνεχίζει το ανακοινωθέν, «να γνωστοποιήσουμε ότι το πρόγραμμα της 'φιλικής προς την ανάπτυξη' δημοσιονομικής προσαρμογής να εφαρμοστεί από τώρα και στο εξής στις αναπτυγμένες χώρες. Υγιή δημοσιονομικά χρηματοοικονομικά μέτρα είναι ουσιώδη για τη διατήρηση της ανάκαμψης, παρέχουν ευκαμψία για την αντιμετώπιση των νέων σοκ, εξασφαλίζουν την δυνατότητα ανταπόκρισης των προκλήσεων των γερασμένων πληθυσμών, και αποτρέπουν τον κίνδυνο να επωμιστούν οι μέλλουσες γενεές την κληρονομιά των δημοσίων ελλειμμάτων και χρέους. Η διαδρομή της προσαρμογής πρέπει προσεκτικά να υπολογιστεί, έτσι ώστε, να διατηρηθεί η ανάκαμψη της ιδιωτικής ζήτησης. Υπάρχει ο κίνδυνος ότι η εφαρμογή της συγχρονισμένης δημοσιονομικής προσαρμογής σε διάφορες σημαντικές οικονομίες ταυτόχρονα να επηρεάσει αρνητικά την ανάκαμψη. Από την άλλη, υπάρχει επίσης ο κίνδυνος η παράλειψη της υιοθέτησης της πολιτικής της δημοσιονομικής σταθεροποίησης, όπου είναι απαραίτητη, να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη και να παρεμποδίσει την ανάπτυξη».²

¹ Η σύνοδος κορυφής του Τορόντο που έλαβε χώρα στο Convention Centre του μητροπολιτικού Τορόντο στις 26-27 Ιουνίου 2010, ήταν η τέταρτη συνάντηση από την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 των αρχηγών των 20 πιο ανεπτυγμένων κρατών και των αναδυόμενων οικονομιών της υφηλίου (G 20). Τα κατ' εξοχήν θέματα προς συζήτηση της ημερήσιας διάταξης της Συνόδου περιελάμβαναν α) την αξιολόγηση της προόδου των χρηματοοικονομικών μεταρρυθμίσεων, β) την ανάπτυξη βιώσιμων μέτρων τόνωσης της παγκόσμιας οικονομίας, και γ) την στήριξη και την προώθηση των ελεύθερων αγορών. Στην σύνοδο κορυφής - το πιο πολυδάπανο γεγονός στην Καναδική ιστορία ασφάλειας (στοίχισε 858 εκατ. Can\$)- δεν επετεύχθη ομόφωνη συμφωνία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρότεινε την ανάγκη περικοπής των δημοσιονομικών ελλειμμάτων των κρατών – μελών, ιδίως της Ευρωζώνης, εστιάζοντας στην εφαρμογή μέτρων λιτότητας και την επίτευξη ισοσκελισμένων προϋπολογισμών. Αντιθέτως, οι ΗΠΑ, η Κίνα, και η Ινδία, επιχειρηματολόγησαν υπέρ της Κέϊνσιανής πολιτικής, της τόνωσης των οικονομιών μέσω της αύξησης των κρατικών δαπανών και της ανάπτυξης για να εξαλειφθούν τα αποτελέσματα της ύφεσης.

² The G-20 Toronto Summit Declaration, June 26-27, 2010, www.g20.utoronto.ca/.../g20_declaration

Βρισκόμενοι σ' αυτό το δύσκολο σταυροδρόμι οι αρχηγοί των ισχυρών κρατών της ΕΕ έπρεπε να επιλέξουν πιο δρόμο να ακολουθήσουν, της αναθέρμανσης ή της συρρικνώσης των οικονομιών τους, καθώς την ίδια χρονική στιγμή η δημοσιονομική κρίση των κρατών- μελών της περιφέρειας της Ευρωζώνης ήταν στο απόγειο της. Μέσα σ' αυτό το ζοφερό περιβάλλον, για πρώτη φορά στη σύντομη ιστορία της, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) ευθαρσώς αναγνώρισε ότι το ενιαίο νόμισμα, το Ευρώ, η ναυαρχίδα του οράματος της ενωμένης Ευρώπης, κινδυνεύει, αφού το νομισματικό σύστημα της Ευρωζώνης ήταν ήδη στο όριο της κατάρρευσης από τις αρχές Μαΐου του 2010.³ Όμως, υπό την επιρροή της επικυρίαρχης Γερμανίας, η ζυγαριά έκλινε προς την πλευρά της δημοσιονομικής προσαρμογής, που πρακτικώς σήμαινε *λιτότητα*.

Έτσι επήλθε ο ενταφιασμός της παραδοσιακής Κεϊνσιανής πολιτικής, της αναθέρμανσης της οικονομίας μέσω της αύξησης της κρατικής δαπάνης και επενδύσεων σε περιόδους ύφεσης, κι ως αποτέλεσμα δημιουργήθηκαν τα PIIGS της περιφέρειας της Ευρωζώνης. Και αντ' αυτής εφαρμόστηκε μια πιο ορθόδοξη πολιτική με την επωνυμία, όπως έχουμε αναφέρει, 'φιλική στην ανάπτυξη' δημοσιονομική σταθεροποίηση, μια φαντεζί φράση, αντί της κακόσημης λιτότητας. Μ' άλλα λόγια, η λιτότητα αποτελεί τον μοναδικό δρόμο της αρετής, όσο δύσβατος και εάν είναι. Αυτή συνιστά την αληθινή λεωφόρο της υγιούς ανάπτυξης και της θεραπείας από τις υπερβολές της δαπάνης, το κύριο χαρακτηριστικό της δημοσιονομικής ασωτίας των σπάταλων χωρών.

Με την υπογραφή του επαχθούς Α' Μνημονίου της 10^{ης} Μαΐου 2010 και την έλευση της περιβόητης τρόικας (ΕΕ, ΕΚΤ, ΔΝΤ) εφαρμόστηκε το πρόγραμμα της 'φιλικής στην ανάπτυξη' δημοσιονομικής προσαρμογής στην Ελλάδα. Έκτοτε αντί για φιλική ανάπτυξη, η χώρα μας έχει υποστεί μέσω των αυστηρών και άκριτων μέτρων λιτότητας τη μεγαλύτερη οικονομική συντριβή στη σύγχρονη ιστορία της, και η κοινωνία μας έχει βυθιστεί στην απόγνωση και την απελπισία μέσα στη φρίκη της καλπάζουσας ανεργίας και φτώχειας, με μόνη διέξοδο τη μετανάστευση. Γι αυτό, εμείς έχουμε την ηθική και την επιστημονική υποχρέωση να ερευνήσουμε τις λογικές εξηγήσεις που έχουν δοθεί από τους ακαδημαϊκούς και τους πολιτικούς. Γιατί, πράγματι, εμείς πρέπει να αποδεχθούμε τη λιτότητα σαν την πανάκεια των οικονομικών μας προβλημάτων; Όταν πάνω από τρία χρόνια σκληρής δοκιμασίας πήγαν στράφι, καθώς η οικονομία συνεχίζει να συρρικνώνεται και η οικονομική κρίση έχει πλέον μεταβληθεί σε ανθρωπιστική κρίση.

Η πολιτική της λιτότητας ισχυρίζονται οι αξιωματούχοι της Ευρωζώνης και του ΔΝΤ, παρέχει σταθερότητα στα κράτη και δεν τα υπονομεύει. Εξάλλου, η λιτότητα είναι μια μορφή *αποπληθωρισμού* όπου η οικονομία της χώρας που την εφαρμόζει αυτόματα προσαρμόζεται δια μέσου της μείωσης των μισθών, συντάξεων, των τιμών (εκτός των αγαθών πρώτης ανάγκης), των κοινωνικών παροχών(ιδίως της υγείας), ενώ αυξάνονται οι φόροι και καλπάζει η ανεργία. Έτσι, αποκαθίσταται η *ανταγωνιστικότητα* η οποία υπηρετείται άριστα με την εσωτερική υποτίμηση των εισοδημάτων και τιμών κι ο κρατικός μηχανισμός της σπάταλης χώρας συρρικνώνεται μέσω περικοπών του προϋπολογισμού, για να μειωθεί το δημόσιο χρέος και τα ελλείμματα. Μ' αυτό τον τρόπο οι θιασώτες της λιτότητας πιστεύουν, ότι θα εμπνευστεί ο *entrepreneur* και θα επενδύσει, η «εμπιστοσύνη» θα εδραιωθεί, κι έτσι επέρχεται η πολυπόθητη ανάπτυξη. Η ανωτέρω θεώρηση παραμένει η κυρίαρχη ιδέα προς το παρόν, παρότι είναι μια επικίνδυνη πολιτική.

³ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Μηνιαίο Δελτίο, Ιούνιος 2010, www.ecb.europa.eu

Η λιτότητα είναι μια επικίνδυνη πολιτική, διότι δεν λειτουργεί στην πράξη και στηρίζεται στη μεσαία τάξη και τους φτωχούς να πληρώσουν για τα σφάλματα των πλουσίων. Τα ΡΙΙGS της Ευρώπης, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Ισπανία, όλα έχουν εφαρμόσει αυστηρά μέτρα λιτότητας, και περιόρισαν δραματικά τους προϋπολογισμούς τους και οι οικονομίες τους συρρικνώθηκαν, αλλά τα χρέη τους αυξήθηκαν, δεν μειώθηκαν, και οι πληρωμές των τόκων εκτοξεύθηκαν. Μάλιστα, η μετωπική σύγκρουση μεταξύ της δημοσιονομικής φειδούς ‘φιλικής στην ανάπτυξη’ με την απασχόληση του εργατικού δυναμικού είχε ως αποτέλεσμα την πρωτοφανή αύξηση της ανεργίας στην Ισπανία και την Ελλάδα με ρυθμούς της τάξης του 26% και 28% αντίστοιχα, ενώ για τους νέους η τραγική κατάσταση απεικονίζεται στα απίστευτα επίπεδα ανεργίας στις δύο χώρες του 56% και 60%, αντίστοιχα.

Το γεγονός ότι η λιτότητα δεν λειτουργεί, όπου «δεν λειτουργεί» σημαίνει η μείωση του συνολικού χρέους και η προώθηση της ανάπτυξης, είναι εμφανές από το παιδί στη διαφημιστική αφίσα της κρίσης της Ευρωζώνης, την Ελλάδα. Στη χώρα μας το συνολικό δημόσιο χρέος το 2008 ανέρχονταν στα 262 δις ευρώ και το ΑΕΠ στα 243 δις ευρώ, ένας λόγος χρέους προς ΑΕΠ 108% σε σχέση με το λόγο 178% το 2013 (χρέος 326 δις €, ΑΕΠ 183 δις €). Δηλαδή το συνολικό δημόσιο χρέος αυξήθηκε, ενώ το ΑΕΠ της χώρας παρουσίασε κατακόρυφη πτώση.

Σε πείσμα των διαδοχικών γύρων των άκριτων μειώσεων των δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού και της ταυτόχρονης αύξησης των εσόδων μέσω κεφαλικών φόρων και φόρων που απαλλοτριώνουν την ακίνητη περιουσία, και παρά το υπερβολικό κούρεμα των ελληνικών ομολόγων του ιδιωτικού τομέα (75%) το 2012, που πήρε μαζί στη δύνη του και τα ομόλογα των επισφαλών ασφαλιστικών ταμείων, το χρέος αντί να μειωθεί αυξήθηκε. Και το χειρότερο, η ίδια η χώρα οικονομικώς καταποντίσθηκε, με το ΑΕΠ σε ελεύθερη πτώση να έχει μειωθεί κατά 25% από το 2008. Τι όλεθρος και τι καταστροφή έχει προκληθεί στην οικονομία και στη ζωή του τόπου, που κάθε άλλο παρά *success story* μπορεί να ονομασθεί το εγχείρημα της λιτότητας.

Η λιτότητα λοιπόν ως οικονομικός μοχλός ανάπτυξης είναι εμφανές, όχι μόνο ότι δεν λειτουργεί, αλλά καταστρέφει ολόκληρες κοινωνίες και τις οδηγεί στην απόγνωση, χωρίς όραμα και ελπίδες για ένα καλύτερο μέλλον. Γι αυτό το λόγο είναι μια επικίνδυνη πολιτική, της οποίας η ιδεολογία είναι θεμελιωμένη στον κλασικό φιλελευθερισμό του 18^{ου} αιώνας, του *laissez faire*, και γίνεται φανατική όταν δεν επαληθεύεται στην πράξη· αλλά τα γεγονότα ποτέ δεν διαψεύδουν μια φανατική ιδεολογία. Η επικινδυνότητα είναι έκδηλη στη διαστροφή των γεγονότων και την παραπλανητική περιγραφή της λιτότητας από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τους πολιτικούς, ως «κρίση κρατικού χρέους» (*sovereign debt crisis*), δηλαδή χρέους που δημιουργήθηκε από κυρίαρχα κράτη, προφανώς σπάταλα, που ξεφάντωσαν στη δημοσιονομική κραιπάλη.

Ωστόσο, δεν είναι όλη η αλήθεια, είναι ελλιπής, κι όπως λέει η παροιμία «άλλα λόγια να αγαπιόμαστε», και αφορά, πάλι μερικώς, το «άσωτο παιδί», το «απολωλός πρόβατο» της Ευρωζώνης, την Ελλάδα. Στην Ελλάδα, όντως η κατάσταση υπήρξε χαώδης, και συνεχίζει να είναι, και στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, λόγω της διαπλοκής και της διαφθοράς των ηθών. Η διασπάθιση του δημοσίου χρήματος, είτε αφορά τις πολλαπλές συντάξεις ανύπαρκτης εργασίας, τις συντάξεις τετραετούς θητείας των πολιτικών, μέχρι τις συντάξεις δεκαπενταετούς θητείας της ‘εργαζόμενης μητέρας’ που έπαιρνε σύνταξη στα 35 χρόνια επάνω στον ανθό της- στο ζενίθ της παραγωγικότητάς της, είτε αφορά μίζες στους πολιτικούς, επιδείνωσε τη θέση χρέους. Αυτή δεν είναι όλη η αλήθεια, το πρόβλημα είναι οι «ελληνικές» τράπεζες με τα τεράστια χρέη τους.

Εδώ έγκειται το μεγάλο παιχνίδι των πολιτικών, της οικονομικής ελίτ, μέσω των μαζικής ενημέρωσης και των θεσμικών οργάνων της ζώνης του ευρώ, με την επωνυμία «δόλωμα και μεταστροφή» (bait and switch) - μια απατηλή τακτική παραπλανητικής διαφήμισης.⁴ Πράγματι, αποτελεί θλιβερή διαπίστωση το γεγονός ότι οι ανωτέρω φορείς σύσσωμοι προσπάθησαν με σθένος να αποκρύψουν την αλήθεια, και να συσκοτίσουν την κοινή γνώμη γύρω από το δράμα του τραπεζικού συστήματος, γιατί όταν τα πράγματα γίνονται σοβαρά, όπως είχε δηλώσει ο πρώην πρόεδρος του Eurogroup, Glaude Juncker, «πρέπει κανείς να πει ψέματα».⁵

Και η αλήθεια είναι ότι τα δημοσιονομικά χρέη των κρατών της περιφέρειας της ζώνης του ευρώ διογκώθηκαν, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδος, γιατί τα κράτη ανέλαβαν να διασώσουν τις δικές τους εθνικές τράπεζες από τη χρεωκοπία. Γι αυτό, έχουμε επανειλημμένα επισημάνει, ότι η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) στις διατάξεις της οποίας θεμελιώθηκε η νομισματική ένωση, ήταν ένα *μισοτελειωμένο σπίτι* από την αρχή και παραμένει μισοτελειωμένο μετά από μια εικοσαετία, διότι δεν καθόρισε ένα πλαίσιο προστασίας των τραπεζών της Ευρωζώνης και δεν εμπειρεύει καμία αναφορά στο πιθανό γεγονός μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Γιατί στο μοντέλο του νεοφιλελευθερισμού όλα κινούνται τέλεια, δεν υπάρχει χώρος για αβεβαιότητα, το σύστημα λειτουργεί όπως μια αέναη μηχανή, ακατάπαυστα, με την οικονομία να κινείται από μια θέση ισορροπίας στην άλλη, χωρίς τριβές. Έτσι, όταν ήρθε η απροσδόκητη κρίση του 2008 κι οι τράπεζες κατέρρευσαν, τα κράτη άνοιξαν τα χέρια τους για να τις σώσουν.

Πριν το 2008, εκτός ορισμένων περιθωριακών συντηρητικών, κανείς δεν ενδιαφέρονταν για τα υπερβολικά δημόσια χρέη των κρατών ή τα ελλείμματά τους. Η Ισπανία και η Ιρλανδία τότε θεωρούνταν τα πρότυπα οικονομικά μοντέλα για τον δυναμισμό των οικονομιών τους, παρά τον υπερδανεισμένο ιδιωτικό τομέα σε κτηματομεσιτικές επιχειρήσεις υψηλού κινδύνου. Στην Ιταλία το δημόσιο χρέος το 2002 ήταν στο 106% του ΑΕΠ, ενώ η ατίθαση Ελλάδα έκανε το ντεμπούτο της στην Ευρωζώνη την ίδια χρονιά, με δημόσιο χρέος 111%, σε σχέση με το ΑΕΠ. Καμία από τις δύο χώρες δεν πληρούσε το δημοσιονομικό κριτήριο του 60% σχέσης δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Τότε, όμως, κανένας δεν ενδιαφέρονταν.

Το 2008, όταν ο λόγος δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ ήταν σχεδόν ο ίδιος για την Ιταλία και ελαφρά βελτιωμένος για την Ελλάδα, όλοι ξαφνικά έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον. Τι άλλαξε το αίσθημα είναι βεβαίως η κρίση του 2008, όπου το κόστος της διάσωσης των τραπεζών (εάν μπορεί να υπολογιστεί ακριβώς) με τις αναδιαρθρώσεις, τις ανακεφαλαιοποιήσεις, τα swaps και τις τιτλοποιήσεις, είναι τεράστιο. Ο κυκεώνας της κατάρρευσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι τρις ευρώ, με ένα μεγάλο μέρος να καταλήγει στους ισολογισμούς των κρατών. Γι

⁴ “Bait and Switch”, είναι ένα είδος απάτης, μια δόλια πρακτική που συχνά χρησιμοποιείται στη διαφήμιση πωλήσεων προϊόντων και υπηρεσιών, όπου οι πελάτες έλκονται από τη διαφήμιση ενός χαμηλά κοστολογημένου προϊόντος ή υπηρεσίας (the bait), και εν συνεχεία οι προσδοκίες τους διαψεύδονται από τη διαπίστωση ότι το προϊόν ή υπηρεσία εξαντλήθηκε ή δεν υπάρχει. Ως συνέπεια, όταν οι πιθανοί πελάτες επισκεφτούν τα καταστήματα ή τα αρμόδια γραφεία, τους ασκείται πίεση από τους πωλητές οι οποίοι προσπαθούν να τους πείσουν να εξετάσουν ή να σκεφτούν να αγοράσουν κάτι παρόμοιο αλλά σε ακριβότερη τιμή προϊόν ή υπηρεσία (the switch).

⁵ Η δήλωση του J. G. Juncker στα αγγλικά είναι "When it becomes serious, you have to lie," *WSJ Blogs, May 9, 2011*

αυτό συνιστά δόλια πρακτική η μεγάλη κρίση που βιώνουμε σήμερα και έχει οδηγήσει ιδίως την Ελλάδα στη φτωχοποίηση και μαζική ανεργία, να αποκαλείται κρίση δημοσιονομικού χρέους, όταν στην πραγματικότητα είναι μια μεταλλαγμένη και καλά καμουφλαρισμένη τραπεζική κρίση.

Ωστόσο, κατά παράδοξο τρόπο οι δημοκρατικές κυβερνήσεις των κρατών δέχθηκαν να απορροφήσουν τις κολοσσιαίες ζημιές των τραπεζών στους προϋπολογισμούς τους για να τις πληρώσουν οι φορολογούμενοι και οι μέλλουσες γενεές. Και η αντίφαση της λιτότητας είναι ότι ακριβώς αυτό το σκοπό η σύνοδος κορυφής των είκοσι (G 20) στο Τορόντο διακήρυξε ως τελικό στο ανακοινωθέν της. Ήτοι, ότι η λιτότητα εφαρμόζεται για να επιτρέψει τις μέλλουσες γενεές να απαλλαγούν από τα δεινά του χρέους των σπάταλων γονέων τους· δυστυχώς, επετεύχθη ακριβώς το αντίθετο. Γι αυτό, η λιτότητα είναι μια απεχθής και επικίνδυνη οικονομική πολιτική. Η ιδεολογία της, ότι εμείς πρέπει να είμαστε φειδωλοί, και ότι η λιτότητα (αποταμίευση) είναι αρετή, ενώ η δαπάνη (κατανάλωση) κακία, είναι εσφαλμένη, διότι λησμονεί ότι κάποιος πρέπει να δαπανήσει για να μπορεί κάποιος άλλος να αποταμιεύσει· διαφορετικά, ο αποταμιευτής δεν θα είχε εισόδημα για να αποταμιεύσει. Εξ ου και το απόφθεγμα «οι ιδιωτικές αρετές παράγουν δημόσιες συμφορές» που αναφέρεται στο 'παράδοξο της λιτότητας' στη μακροοικονομία: εάν όλοι αποταμιεύουμε ταυτόχρονα δεν υπάρχει κατανάλωση για να ωθήσει την επένδυση.

Έτσι, εφαρμόζοντας τα μέτρα λιτότητας εμείς βρισκόμαστε αντιμέτωποι με το πρόβλημα της «πλάνης της σύνθεσης». Δεν μπορούμε όλοι να περιορίσουμε τις δαπάνες μας ταυτόχρονα, και να έχουμε ανάπτυξη την ίδια χρονική στιγμή. Κι αυτό, διότι κάποια επιχείρηση, λόγω χάριν, για να ωφεληθεί από τη μείωση των μισθών (για να γίνει ανταγωνιστική), πρέπει κάποια άλλη επιχείρηση ή το κοινό να επιθυμεί να αγοράσει τα προϊόντα που παράγει. Κι αυτό σημαίνει ότι πρέπει να υπάρχει δαπάνη, η οποία προέρχεται από την αγοραστική δύναμη. Η αγοραστική δύναμη όμως έχει συνολικά συρρικνωθεί δραματικά, στην περίπτωση της Ελλάδας, λόγω των αλληπάλληλων γύρων της αυστηρής λιτότητας που έχουν προκαλέσει βαθιά ύφεση και φτώχεια. Εντούτοις, τα μέτρα έχουν επιβληθεί για να μειωθεί το υπερβολικό δημόσιο χρέος, το οποίο δεν μειώνεται, αλλά συνεχώς αυξάνεται. Και ο λόγος, γιατί περιλαμβάνει και το γιγαντιαίο ιδιωτικό χρέος των τραπεζών το οποίο σταδιακά ενσωματώνεται στον κρατικό προϋπολογισμό, είτε υπό μορφή πακέτου ανάπτυξης, το πρώτο των 28 δις € το 2009, είτε υπό μορφή βοήθειας των 32 δις € το 2012, είτε υπό μορφή ανακεφαλαιοποίησης των 50 δις € το 2013, και πάει λέγοντας.

Το ερώτημα λοιπόν που προκύπτει είναι, αφού το μοντέλο της λιτότητας στηρίζεται στο ψυχολογικό φαινόμενο της εμπιστοσύνης και μέσω αυτής θα επέλθει η ανάπτυξη, ενώ αυτή δεν έχει εμφανισθεί ακόμη, παρά τις τόσες θυσίες κι αυτοκτονίες, γιατί οι ιθύνοντες και οι πολιτικοί επιμένουν στην εφαρμογή της; Μετά από τόσους γύρους αυστηρής λιτότητας που απέτυχαν και προκάλεσαν τη σύγχρονη τραγωδία της Ελλάδος, γιατί πράγματι δεν την εγκαταλείπουν; Δεν είναι ενήμεροι ότι το να κάνεις το ίδιο πράγμα, ξανά και ξανά, και να περιμένεις διαφορετικά αποτελέσματα είναι ο ορισμός της τρέλας; Μήπως η λιτότητα - μια παραφυσία του κλασικού φιλελευθερισμού - είναι μια φανατική ιδεολογία, γι αυτό δεν την εγκαταλείπουν, ή μήπως έχει και πρακτική σημασία, που είναι σημαντική; Τη δεύτερη εκδοχή υποδεικνύουν τα γεγονότα και σχετίζονται με το πώς ένα θεωρούμενο 'πολύ μεγάλο για να αποτύχει' (too big to fail) τραπεζικό σύστημα στις Ηνωμένες Πολιτείες, απέτυχε όντως οικτρά, και κατέληξε σε παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση η οποία συμπαρέσυρε στη δύνη της και το μισοτελειωμένο οικοδόμημα της Ευρωζώνης. Έτσι, η 'πολύ μεγάλη για να αποτύχει' τραπεζική κρίση των Ηνωμένων Πολιτειών, μετατράπηκε σε 'πολύ μεγάλη για να διασωθεί' (too big to bail) κρίση στην Ευρωζώνη.

Ως επακόλουθο, το φημισμένο φιλελεύθερο γνωμικό από την εποχή του Adam Smith, «ότι τα σπουδαία κράτη πτωχεύουν από δημοσιονομική κραιπάλη και διαφθορά» συμπεριέλαβε και την ασωτία των ιδιωτικών τραπεζών. Στο όνομα λοιπόν του καπιταλισμού και της ελεύθερης πρωτοβουλίας της ανάληψης κινδύνου, οι ‘πολύ μεγάλες για να αποτύχουν τράπεζες’ απρόσμενα απέτυχαν παταγωδώς. Κι αντί να αναλάβουν με παρρησία το κόστος των ανεύθυνων πράξεών τους σύμφωνα με τη βασική αρχή του ελεύθερου καπιταλισμού « η αποτυχία και η ανταμοιβή της ανάληψης κινδύνου πάνε χέρι χέρι», πέρασαν το λογαριασμό στα κράτη κοινωνικοποιώντας κολοσσιαίες ζημιές και τώρα πρέπει να τις πληρώσετε εσείς και εγώ. Όμως, πάντοτε, στο φιλελεύθερο σκεπτικό οι αποτελεσματικές αγορές “efficient markets” είναι αδύνατον να κάνουν κακό· γι αυτό, είναι σωστό και πρόπον οι τράπεζες να περνούν τις ζημιές τους στα κράτη και οι ισολογισμοί των ήδη υπερχρεωμένων κρατών να λειτουργούν ως απορροφητές των νέων σοκ!

Συνοψίζοντας, θα πρέπει να λάβουμε υπ’ όψιν τη θεμελιώδη αρχή ότι η οικονομία και η πολιτική της κυβέρνησης ενός κράτους είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι ουσιαστικά οικονομικές κοινωνίες και οι σπουδαίες πολιτικές φιλοσοφίες οι οποίες έχουν κυριαρχήσει παγκοσμίως, είναι κατεξοχήν αντιπαρατιθέμενα οικονομικά συστήματα. Στη χώρα μας το οικονομικό σύστημα που έχει υιοθετηθεί από τις κυβερνήσεις τα τελευταία είκοσι χρόνια βασίζεται στον *Μονεταρισμό*· μια μακροοικονομική θεωρία η οποία συνδέεται με το όνομα του *Milton Friedman* και αποτελεί τον ακαδημαϊκό μανδύα του ορθόδοξου *φιλελευθερισμού*, ενός οικονομικού δόγματος που οι ρίζες εκτείνονται στην ιδεολογία της *laissez faire* οικονομίας.

Η παλινόρθωση του δόγματος, οδήγησε στον αχαλίνωτο καπιταλισμό στη χώρα μας και παρότρυνε τις ηγεσίες της στο τολμηρό εγχείρημα της «άωρου» ένταξης της Ελλάδος στη ζώνη του Ευρώ στις αρχές του 2000. Έτσι απεμπολήσαμε το κυριαρχικό δικαίωμα της έκδοσης του εθνικού μας νομίσματος, της ιστορικής δραχμής, και αποδεχθήκαμε το υπερεθνικό νόμισμα, το Ευρώ, που έχει *αμετάκλητη* ισοτιμία. Με αποτέλεσμα να καταλήξαμε στη σημερινή τραγωδία της φτωχοποίησης της Ελλάδος, διότι οι πολιτικοί μας αγνόησαν βασικούς νόμους λειτουργίας της οικονομίας, όπως αυτής της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών εξαγωγικών προϊόντων με την καταστροφή της βιομηχανικής υποδομής. Και με την δημοσιονομική κακοδιαχείριση και την αποδοχή της *κοινωνικοποίησης* μέσω του κρατικού προϋπολογισμού των τεραστίων ζημιών των ‘ελληνικών’ τραπεζών, οδήγησαν την πλειονότητα των πολιτών στην οικονομική εξαθλίωση.

Η πλειοψηφία του ελληνικού λαού ενέκρινε την ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ-σιωπηρά και όχι με δημοψήφισμα- χωρίς να έχει αντιληφτεί ότι η απεμπόληση της έκδοσης του εθνικού νομίσματος και νομισματικής πολιτικής της χώρας, σήμαινε την χρηματοοικονομική της εξάρτηση πλέον από την πολιτική και εθνικά συμφέροντα των κρατών – μελών του πυρήνα της Ευρωζώνης, ιδίως της ισχυρής Γερμανίας. Η ελληνική κοινωνία υποτίμησε την αρχή ότι κυρίαρχο κράτος είναι το κράτος το οποίο έχει τη δυνατότητα να εκδώσει το δικό του εθνικό νόμισμα· δηλαδή, το κράτος που δεν αντιμετωπίζει περιορισμούς παροχής χρήματος στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής και του καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας, γι αυτό και δεν χρεοκοπεί. Ωστόσο, η χώρα μας είχε ανέκαθεν μεγάλη ανάγκη παροχής χρήματος, διότι είχε χρέη να αποπληρώσει, μάλιστα πολλά, και με την ένταξη έπρεπε πλέον να το δανειστεί. Γιατί το Ευρώ παράγεται εκτός Ελλάδος, είναι στην ουσία ξένο νόμισμα και το μονοπώλιο της έκδοσης του Ευρώ το έχει η ΕΚΤ, που το χρεώνει με τόκο για να το χορηγήσει. Και δεν το χορηγεί κατευθείαν στο κράτος, αλλά στις τράπεζες κι αυτές με επιβάρυνση νέου τόκου στο κράτος.

Στη σύγχρονη εποχή της δημιουργίας συμβολικού χρήματος από «αέρα κοπανιστό», το κράτος-έθνος δεν στερείται από ηλεκτρονικές πληκτρολογήσιες έκδοσης χρήματος, γι αυτό και δεν χρεοκοπεί· αλλά μπορεί να υποτιμήσει το νόμισμα για να αυξήσει την διεθνή ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και υπηρεσιών του, να εκδώσει νέο νόμισμα για να τονώσει την οικονομία και να αποφύγει τη χρεωκοπία. Εντούτοις, η πολιτική ηγεσία με θέρμη απεδέχθη να ενταχθεί η χώρα στο ενιαίο νόμισμα της Ευρώπης, το Ευρώ, με την παγίδα της *αμετάκλητης ισοτιμίας* και συν τω χρόνω την μετέτρεψε σε «ζητιάνο του γείτονά μου», με χρονοδιάγραμμα δανείων του δημοσίου χρέους έως το 2057! Δυστυχώς, αγνόησαν οι πολιτικοί, αλλά και οι έλληνες πολίτες το γεγονός ότι επρόκειτο για μία ιστορική απόφαση, που θα άλλαζε άρδην τη φυσιογνωμία και την οικονομική δομή της Ελλάδος. Υποτίμησαν αμφότεροι την παρασιτική οικονομία της χώρας με τα σοβαρά μειονεκτήματα της δημοσιονομικής πειθαρχίας και ανταγωνιστικότητας και μαζί, τα χρόνια δίδυμα ελλείμματα του δημοσίου χρέους και του διεθνούς ισοζυγίου πληρωμών.

Εν κατακλείδι, η πολιτική ηγεσία του τόπου διέπραξε και συνεχίζει να διαπράττει ένα τραγικό λάθος εις βάρος του κοινωνικού ιστού και της ευημερίας του ελληνικού λαού με την ένταξη στην Ευρωζώνη και την εμμονή της παραμονής της χώρας στο ενιαίο νόμισμα. Κι αυτό δυστυχώς σημαίνει, κατά την άποψη του γράφοντος, μακροχρόνια ύφεση και μεγάλη δυστυχία, όχι μόνο στο προσεχές, αλλά και στο απώτερο μέλλον. Η σημερινή οικονομική συντριβή και η *de facto* χρεοκοπία της Ελλάδος αποτελεί μια κατάλληλη ευκαιρία για να δούμε ξεκάθαρα ότι το εγχείρημα του Μάαστριχτ της 'αλληλέγγυας' Ευρώπης έχει αποτύχει απολύτως. Γι αυτό, πριν η θηλιά του ευρώ στο λαιμό της Ελληνικής κοινωνίας της προκαλέσει ασφυξία από τις επιμηκύνσεις των δανείων που εκτείνονται πέραν των ορίων της επίγειας ανθρώπινης ζωής, πρέπει οικειοθελώς να αποχωρίσουμε από την Ευρωζώνη όσο το δυνατόν συντομότερα. Η έξοδος από το ευρώ δίνει την προοπτική της ανάκαμψης και της ανασυγκρότησης της οικονομίας. Και μαζί, την ελευθερία να διαμορφώσουν οι πολίτες τις τύχες τους πάνω σε μια νέα βάση.

Σπύρος Λαβδιώτης, Αθήνα 5 Νοεμβρίου 2013